

Данијела Лекић*

ORCID 0000-0002-3277-0435

Институт за књижевност и уметност

Београд

ПРОРОЧАНСТВА О ПРОПАСТИ И ЕПСКИ ТОН – МОГУЋЕ ПАРАЛЕЛЕ ИЗМЕЂУ СРПСКЕ И СТАРОЕНГЛЕСКЕ ЕПИКЕ

Апстракт: Овај рад у фокус ставља пророчанства о пропасти у примерима из српске и староенглеске епике како би се испитала потенцијална сличност две епске традиције. У пророчанствима о пропасти може се говорити о повлашћеној позицији и певача и публике – иако суштински знају исход догађаја, пристају да привремено занемаре оно што им је познато. Имајући то у виду, поставља се питање зашто су пророчанства у епици уопште важна. Да ли певач тиме покушава да дâ само једну од могућих интерпретација зашто је до таквог исхода морало доћи? Ако то пророчанство изговара један важан лик, да ли је оно послужило за његову додатну карактеризацију или, ако је то био мање важан лик, указује ли се на општост тог мишљења које се попут облака неминовности надвија над свима? Коначно, да ли су оваква пророчанства управо у складу са епиком која углавном бира за теме преломне историјске моменте те се пророчанством истиче још већа жал над неумитном пропашћу која се само отелотворује у изговореним речима? У тражењу одговора на ова питања покушаћемо да пронађемо паралеле које постоје између српске и староенглеске епике.

Кључне речи: теорија формуле, композициони мотив „пророчки сан“, стиховне формуле, пророчке животиње, антиципације, дигресије

* danijelamitrovic.16@gmail.com

Пророчанства су „прикладна за удаљена и племенитија времена у којима је смештена већина епова, у временима у којима су богови прилазили ближе људима него сада“ (Moore 1921: 174), она припадају окултном чији трагови постају све мање и мање видљиви у песмама српске епике са протоком времена (Крстић 1934а: 68). Епским песмама дају тон жалости и туге (Bonjour 1940: 298–299), а истовремено изводе публику у раван изван самог наратива, омогућавајући мењање временске позиционираности (в.: Kinney 1985), али и пружајући јој свест о томе да је судбина унапред одређена, јунаци су у њеној власти и она је публици позната, док протагонистима није (Bonjour 1940: 296). Чињеница да предсказања постоје је „последича разумљиве жеље човека да, бар у важним случајевима, сам или од других, сазна нешто о томе шта од будућности може очекивати“ (Крстић 1939а: 47). Овај рад у своје средиште ставља управо испитивање начина на који се општи тон пророчанстава упосебљује у примерима из корпуса српских епских песама с једне стране и староенглеског епа *Беовулф* с друге стране. Циљ истраживања јесте покушај изналажења паралела које би могле указивати на опште одлике које пророчанства о пропасти имају у епици, потенцијално и шире од ове две епске традиције, уз указивање на разлике које се неминовно јављају под утицајем диктата стиха, али и различитих друштвено-историјских условљености.

У оквиру корпуса српских епских песама, песме које имају мотив пророчанства могу се поделити у неколико категорија:

	а) О пропасти царства (српског или турског)	б) О смрти јунака	в) О ропству, нападу, поразу
1.	„Вала кнеже, на бесједи твојој! / Што ти хоћеш задужбину градит', / Време није, нити може бити; / Узми, кнеже, књиге цароставне, / Те ти гледај што нам књиге кажу: / Настало је пошљедње вријеме, / Хоће Турци царство преузети...“ (СНП II, 35°)	„Мој рођени брате, Милан-беже! / Ја сам ноћас зао сан уснио: / Ће нам муња од запада сину, / А гром пуче из ведрога неба, / Па у наше ударио дворе, / Ја умријех, ти пребоље, брате.“ / Милан-бег је врату говорио: / „А мој брате, беже Драгутине! / Сан је клапа, а Бог је истина; / Никад санку вјеровати није; / Да идемо у лов у планину.“ (СНП II, 10°)	„Голубане, моја вјерна слуго! / Мало тренух, чудан санак усних, / Чудан санак а у чудан часак, / Ће се прамен магле запођеде / Од Костура града бијелога, / Пак се сави околу Прилипа, / У тој магли Мина од Костура, / Он похара моје б'јеле дворе, / Све похара и огњем попали, / Стару мајку с коњма прегазео, / Зароби ми моју вјерну љубу, / Одведе ми коње из арова, / И однесе из ризнице благо.“ / Вели њему слуга Голубане: / „А не бој се, Краљевићу Марко! / Добар јунак добар сан уснио, / Сан је лажа, а Бог је истина.“ (СНП II, 62°)
2.	Полетио соко тица сива / Од Светиње до Јерусалима, / И он носи тицу ластавицу. / То не био соко тица сива, / Веће био светитељ Илија; / Он не носи тице ластавице, / Веће књигу од Богородице, / Однесе је цару на Косово, /	„Видосава, моја вјерна љубо! / Ја сам ноћас чудан сан уснио, / Ће се пови један прамен магле / Од проклете земље Васојеве, / Пак се сави око Дурмитора, / Ја ударих кроз тај прамен магле / Са мојијех девет миле браће / И дванаест	„Већ сам, оче, чудан сан уснио, / Чудан санак, а у чудан данак. / У суботу у очи нећеље: / Ја ће паде горњи канат цркве, / Земљи паде, и потр иконе; / Па се санку осјетит' не могу, / Бог ће дати, да ће добро бити; / С тога цвилим,

2.	Спушта књигу цару на колено, / Сама књига цару беседила... (СНП II, 46°)	прво-братучеда / И четрест од града левера, / У магли се, љубо, растадосмо, / Растадосмо, пак се не састасмо; / Нека Бог зна, добра бити не ће.“ / Вели њему љуба Видосава: / „Не бој ми се, мили господару,“ / Добар јунак добар сан уснио; / Сан је лажа, а Бог је истина.“ (СНП II, 25°)	ниће се не тјешим.“ (СНП III, 14°)
3.	Па од јада свих седам дахија / Начинише од стакла тепсију, / Зграбише воде из Дунава, / На Небојшу кулу изнесоше, / Наврх куле вргоше тепсију, / У тепсију звјезде поваташе, / Да гледају небеске прилике, / Шта ће с њима бити до пошљетка. (СНП IV, 24°)	Када Марко био уз Урвину, / Поче њему Шарац посртати, / Посртати и сузе ронити (...) / „Нека Бог зна, добро бити не ће, / Хоће једном бити према глави, / Јали мојој, јали према твојој.“ (СНП II, 74°)	„Чу ли мене, моја мила ујна! / Мало заспах, виђех санак ружан / За ујака војеводу Јанка: / Провре вода мутна и крвава, / Она провре преосред Косова, / И дофати ујака мојега, / Понесе му коња и оружје; – / Да ј’ отиша’ на станак Турцима, / Ја бих река’, да би погинуо.“ (СНП III, 30°)
4.	„Ово ми се ноћаске трудан санак изаснио, / Дје ми звјезде падаху с небеса на црну земљу, / Дје ми бјеше на небу јасан мјесец потамнио, / И дје се је ведро небо на четверо распукнуло!“ (Б, 1°)	„Мој ујаче, Црнојевић-Иво! / Не смијем ти санак исказати, / Тек ако је сану вјеровати, / Вјеровати сану и биљези, / Ја ти, ујо, хоћу погинути, / Погинути у твоје светове, / Јал’ погинут’јали рана	Санак снила Кучукова када, / Чудан санак, а у чудан данак, / У суботу у очи неђеље, / Ће Ужице тама попанула; / Крчагово ружом процватило / Пола плавом, а пола црвеном, / Вију вучи

4.		допаст'... “ (...) / „Мој сестрићу, Јован-капетане! / Сан је лажа, а Бог је истина...“ (СНП II, 89°)	на Терезијама, / Са Татинца лајаше лисица, / Нешто пуца са малих Крушчица, / Уз Ђегињу муње сијевају, / На Јабучју орли пролијећу, / Понајвише орли крсташићи, / И међ' њима тица кукавица. (СНП IV, 27°)
5.		Санак снила Иванова мајка, / Ђе је Сење тама попанула, / Ђе се ведро небо проломило, / Сјајан мјесец пао на земљицу / На Ружицу наспред Сења цркву, / Ђе звијезде крају прибјегнуле, / А даница крвава ижљегла, / А кука јој тица кукавица / Успред Сења на бијелој цркви. (СНП III, 31°)	Сан саснила војводина Стана / У Грахово на бијелој кули, / На бијелој војводиној руци, / Ђе је ладна вода поревала / Из планине из брда Бојана / Од Клобука и од Корјенића / У широко у поље Грахово / А на кулу Милошевић Андра, / Бијелу му занијела кулу... (СНП IV, 56°)
6.		„А ноћас смо зао сан уснили, / Да смо ново село населили / На Попини сниже Велебита; / Нека знате, добра бити не ће: / Чијег Тале роба заробио, / Н'један главе однијети неће.“ / А то луди не слушају Турци, / Док претече Јанковић Стојане / И бусије многе поставио. (СНП III, 35°)	Ђе је срећа ту је и несрећа, / Док ето ти брза коњаника / Од Отока Кориман-ћеаја / За Ајкуну сестру Мујагину, / Да је води у Отоке Мују, / Јер је Мујо чудан санак снийо, / Ђе му вода кулу понијела. (СНП VII, 6°)

7.		„Ој Бога ми, мој мили ђевере! / Ја сам ноћас чудан сан уснила: / Ударисмо кроз Корита равна, / Сва Корита притиснула тама, / А из таме испадеше вуци, / Све сватове наше рашћерашем / Тебе обје одгризоше руке, / Мене живој срце ишчупаше.” / Говори јој беже Дурмиш-беже: / „Бе не лудиј, моја снахо драга! / Сан је лажа, а Бог је истина; / Већ ти мајци ситну књигу пиши.“ (СНП III, 68°)	Санак снила Туркиња девојка, / У Дрежнику на крајини граду, / Липа ћерца Зирића Османа, / Да је магла до Дрежника пала, / Да из магле три кошуте ричу, / Повр магле кликте соколови, / А из магле сијевају муње. (СНП VIII, 36°)
8.		„Браћо моја и моја дружино! / Ја сам ноћас чудан сан уснио / У Вилусу селу маленоме, / Ће ја дођох на воду Кусиду, / Пак се сагох, да с' воде напијем, / Спаде мене са главе челенка, / Однесе је Кусида водица (...) / Сад сви коњи зопцу позобали, / А мој доро није ни такнуо, / Нога' бије, а ушима стриже. / Често гледа на Коштац планину: / Јали коби мене, јали себе (...)“ / „А не бој се, Шеховићу Осмо! / Добар јунак добар сан уснио, / Сан је лажа, а Бог је истина...” (СНП IV, 5°)	„Побратиме, Плетикоса Павле, / мало легох, чудан санак видих, / где полети змија крилатица / од пуста Сења латинскога / оде мени за калпак [за] перје / и уједе и мене и тебе / и сву нашу редом дружину. / Бог ће дати да ће добро бити. / А тебе, побратиме Павле, / савила се змија пресојница / теби, брацо, око грла бијела / савила се и два и три пута / пак се главом међу очи маша.“ (ЕР, 80°)

9.		Санак снила Турска була млада, / Санак снила под главицом Спушком, / Вјерна љуба Беширов Амета: / Е се до ње момче догоњаше, / Ка' да бјеше од Бјелопавлићах, / Од Китице села Матинићах, / По имену Ђелашевић Перо, / Окиде јој златнога ђердана, / Понесе га селу Мартинићах. (СНП IV, 12°)	Јошт не бјеше бјела зора / с ведрa неба забелила, / кличе вила дозивати / Бишћу граду бијелому / бијачкому капетану: / „Господине капетане, / ја сам ноћа санак снила / да је вода потопила / Бишћа града бијелога, / а из воде гора никла, / више горе магла пала, / а у гори и у магли, / врло љута ватра гори.“ (ЕР, 116°)
10.		„Моја мајко, оба ти свијета! / Дај дигни се на ноге лагане, / Дај ти мене гаће и кошуљу, / Што нијесу пријед облачене, / Нити прије на јунака биле, / Хоћу тебе јутрос погинути, / У ње ћеш ме укопати, мајко.“ (СНП IV, 54°)	„Јао дружино, дружинице моја, / мало дремну['], ал['] се брзо прену['] / ал['] сам, браћо, чудан сан уснио: / полетила испод Клиса змија, / редом коље дружбу око мене.“ (ЕР, 163°)
11.		„О Драгићу, драги господару, / Мало заспах, грдан санак виђех: / Два гаврана црна долећеше / Крвавије крила до рамена, / Пред дворове без ноката паше, / Из ноката црне књиге даше; / Страх је мене и бојим се љуту, / Што чинимо два и три весеља. / (...) „Остави се, моја љубо драга. / Сан је лажа, а Бог је истина...“ (СНП VI, 8°)	У турском граду бијелому / санак видила градишка дјевојка: / да су утве зајездиле Саву / и пред њима два бјела лабуда, / пред лабуди сив соколе лети. / Јошт да се је град оборио, / а најпосле цвјетом процвјетао. (ЕР, 166°)

12.		„Господару, Ограшић- сердару! / Сви су коњи зопцу позобали / До твојега нечестита дора, / Није штурник ни зрна сломио, / Зубом гризе, а ушима стриже, / А под собом ендек укопао, / Обзире се Бишћу бијеломе...” (СНП VI, 49°)	
13.		„Синко Мирко, ако Бога знадеш! / Ти азурај себе и коњица, / Ајде сине, браћи сустопице, / Јер сам ноћас грдан сан уснила: / Да на шљеме с куле преломјено, / Сруши нам се, сине, на ојаку, / А долеће јато кукавица, / Попадаше кули и авлији, / Како паше, одма закукаше.“ (СНП VI, 80°)	
14.		Кад се Турци примакоше близу, / Под Алијом дорат се помами, / Напријед ми ни крочити неће. / Гурака га од Бишћа Алија: / „Дур, дорате, пуст ми остануо! / Ил’ за мојом ил’ за твојом главом!“ (СНП VII, 11°)	
15.		„Што ће, куме, остала дружина, / Нек остану у гору зелену, / Јер сам	

15.		ноћас чудан санак снийо: / Ђе се десиг у твоје Бабиће, / А на твоју од камена кулу, / Неоткуде ударилa муња, / Саломи ми моје златке мале.“ (СНП VII, 37°)	
16.		Сам се дорин по авлији вода, / Погледује свога господара, / Ногом копа, а ушима стриже, / Те му не да у кулу уићи. (СНП VII, 39°)	
17.		„Мало заспа, виђех санак ружан: / Долећеше два црна гаврана, / Вађаху ми обје очи црне. / Данас ћу, браћо, погинути.“ (СНП VII, 49°)	
18.		„Како што је, моја стара мајко! / Ја сам ноћас чудан сан видио: / Бјеше ми се обалила кула, / А два мрка завијају вука / На десну листру од истока, / А на средње кука кукавица, / Која рока ни лијека нема.“ (СНП VIII, 13°)	
19.		Па му с прве до потоње каже, / Што је било, и на сан виђено. / Кад то чуо војвода Јакове, / Не бјеше му мило николико, / Па овако ријеч бесидио: / „Прођ’	

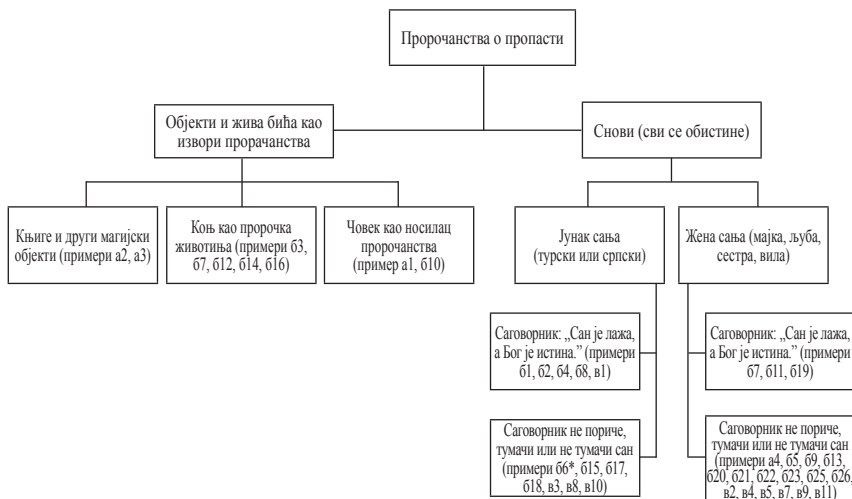
19.		се тога, моја вјерна љубо, / Сан је клапа а Бог је истина.“ (СНП IX, 5°)	
20.		Санак снила була колашинска / У бијелу граду Колашину, / Вјерна љуба Мушовића бега, / Санак снила, у сану виђела, / Ће допаде соко тица сива, / Која бегу на рамена паде. (СНП IX, 6°)	
21.		„Мало заспах, сан видијех страшан, / О страха сам на ноге скочила, / Ће се ведро небо проломило / А цетињско поље пропануло...“ (СНП IX, 22°)	
22.		„Хоћу теби, Стјепане, тужне гласе повиђети. / Ово ми се ноћаске трудан санак изаснио / Дје ми соко излеће из овега б'јела двора, / И у двор се увратио без своје без русе главе. / Ако ти се што могу, господару, умолити / Немој садар ходити на размјерну покрајину, / Да се не би која годи на Косову догодила!“ (Б, 1°)	

23.		„Ере сам ти ја дивојка чудан санак виђела, / Ја гиздава дивојка: / Ће но ти се бјеше ведро небо над Будимом преломило, / А дробне ти зв'језде падаху под полаче од Будима, / Те лијепе зв'језде, / И ће ти бјеше јасан мјесец потамнио!“ (Б, 28°)	
24.		Брзо ми су јунаци брзе коње похитали, / Тере ми су посели јуначке добре коње, / Радосав ми не може свога коња ухватити, / За што му се брз коњ бише по ливади разиграо. (Б, 49°)	
25.		„Малахно ти задријемах али чудан санак видих, / Млада Мађаркињо, / Ће се сави вихар витар из оне густе планине, / Мустаф-аги однесе кацигу и б'јело перје / Турчину јунаку.“ (Б, 50°)	
26.		„Ах мој брате, краљу Ракоција! / Ја сам ноћас у санку виђела, / Да долеће један сиви соко, / Од проклете од земље турачке, / И он паде на Мукаче рамне, / А за	

26.		њиме лабуд тица б'јела, / За лабудом сви ждралови махом, / За ждралов'ма сви гаврани црни, / За гавранима све остале тице, / На Будим се небо проломило, / И све звезде на земљу пануле, / Даница истече крвава, / Мјесец зађе у исток од сунца!“ (Б, 115°)	
-----	--	--	--

Табела бр. 1

Пророчанства о пропасти у корпусу српских епских песама

Дијаграм бр. 1

Систематизација пророчанстава о пропасти

Првенствено би требало приметити да се у корпусу песама српске епике издвајају окултни мотиви (в.: Крстић 1934а) којима се прориче или предсказује пропаст,¹ при чему доминатно коњ предосећа и прориче смрт свога господара (в.: Крстић 1939б), истина се тражи у књигама или се гледа у глаткој површини захваћене воде, а понекад је прориче и личност која има ауторитет да нешто важно саопшти (в.: Моог 1921: 100). Ипак, доминантан модус предсказивања пропасти јесу снови, и то симболични² (Крстић 1934б: 186; Радуловић 2003).

Говорити о сновима у епици значи, с једне стране, дотаћи се митског начина мишљења из ког је веровање у снове и проистекло, а с друге стране, приступити им као књижевном поступку. У српској усменој епици присутно је веровање у сан са поруком, као један од израза ширег веровања у судбину. Поруку сна треба протумачити – отуда већ уочена устаљеност значења слика сна. Управо та стабилност значења чини могућим тумачење сна у одређеној култури (Радуловић 2003: 25).

Такође је важно истаћи и да певач улогу сневача чешће поверава женама (у 19 песама) него мушкарцима (у 12 песама), док се као интерпретатори снова јављају и жене и мушкарци. Иако не можемо тврдити да је разлика драстична, овај би се проблем могао додатно истражити у погледу женске³ предусловљености за улогу пророчице/видовњакиње. Но, битан моменат крије се и у чињеници да је знатно већи број примера у којима и једни и други

¹ О пророчанствима о пропасти царства в.: Илић 2019.

² О пророчким сновима као композиционој схеми пише Герхард Гезман (2002: 139–144), док их као „сижејну форму“ идентификује Мирјана Детелић (1992: 261–269). О сновима у епици као виду словенске антитезе в.: Maticki 1970.

³ У примеру из *Ерланџенској рукописи* се јавља и вила као сневач, а о њеној амбивалентној природи и уопште улози весника смрти у оквиру композиционог мотива *йоклич виле* в.: Ђорђевић Белић 2016: 94–102.

тумаче симболичне снове него оних у којима се јавља коментар саговорника уместо тумачења сна (однос је 23 према 8). Начин на који се саговорници односе према сну рефлектује се управо у овој формули која би требало да преокрене или негира зло које је сном проречено, те сан и ова формула „нису супротстављени, него су заједнички делови једног погледа на свет“ (Ibid.: 43). Ипак, иако тврдимо да формулативни коментари јесу интегрални део читавог сна као природна реакција на оно што је изговорено, морамо се запитати да ли избор овакве формуле говори нешто више о односу који певач заузима у општем контексту песме. Наиме, певач користи читав образац сновиђења и као схему према којој ће градити песму. Раније смо споменули да је оно што ће се у сну видети најчешће предсказање неких лоших догађаја који се увек обистинују,⁴ без обзира на начин на који се на само саопштавање садржаја сна реагује. Певач, који је упознат са читавом структуром песме и који зна о чему ће певати, који је свестан неминовности судбине, веру у њену неминовност потврђује управо остваривањем сна, а говори кроз глас неког од ликова да је „сан лажа, а Бог истина“. Иако користи ову формулу, он зна да ће она бити пренебрегнута и да чак и оно што је учињено против зла неће моћи да то зло заустави. У том смислу можемо казати да у ткању епске песме просијава један дубљи, знатно архаичнији слој у којем још увек нема хришћанског Бога, већ судбина, у којем год облику да се манифестује, управља свим дешавањима. С друге стране, по диктату времена у којем су живели, можда нимало случајно, саговорници сневача у епским песмама говоре „сан је лажа, а Бог је истина“, иако су и сами потенцијално свесни да је то тек један израз који неће моћи да заустави најављену неминовност. Колективно несвесно у овом случају говори о томе које се вредности задржавају у епској поезији, иако би требало да је ново време унело нову, хришћанску перспективу.

⁴ Бројна истраживања снова у фолклору потврђују да се чешће саопштавају снови са негативним предзнаком.

Ипак, чини се да је монолит епске поезије тај који остаје неокрњен, без обзира на услове средине који се могу мењати.

Да бисмо ову тврдњу додатно учврстили, обратићемо пажњу на један случај који би требало да буде изузетак од правила. У свим наведеним примерима, када неко од ликова изговори ову формулу, он нема никакво супротно сазнање које би одало његов став према ономе што је рекао, он нема способност да види будућност, само жели да умири саговорника тиме што каже речи које би требало да учине да се зло не деси. Саговорник просто покушава да заустави неумитно, иако, према нашој тврдњи, он или певач свакако знају да зло неће бити заустављено. То није случај само у примеру 62 (из наведене табеле) у којем војвода Момчило говори својој љуби сан, а она, иако је већ покренула план за његово убиство како би се преудала, говори исто оно што су формулативно изразили и сви остали саговорници других јунака, не напуштајући традицију, али и те како проблематизујући став према изговореном. Дозвољавајући да ове речи изговори антијунакиња која припрема заверу против мужа, певач као да показује сопствени и колективни однос према овим речима – оне су само речи, сви знају да је сан истина, Бог не може зауставити судбину, а то је оно што је знатно архаичнији импулс који просијава из дијахронијског слоја.⁵ Додатно, тиме се истиче и став који се заузима према неверници, која се демонизује свесним коришћењем ових речи – она није жена која магијом жели да одагна зло.

С друге стране нашег компаративног таса налази се интегрални спев чији је тон успостављен на самом почетку – након изложене предисторије, певач напомиње да пагане који нису знали за Бога, а о чијим делима говори, може очекивати само несрећа јер не могу пронаћи заштиту у Богу након смрти, истичући тиме главну тему свог казивања (в.: Moore 1921: 102). Међутим, за разлику од српских епских песама, у којима су постојали

⁵ Путилов (1994: 183–184) ово тумачи као трансформацију мотива.

различити окултни мотиви који су служили као пророчанства, у *Беовулфу* не можемо пронаћи пророчке снове, прорицање из књига, гледање у тепсије, чак ни антиципације какве пророчке животиње о исходу догађаја. Ипак, о томе шта ће се десити, са великом извесношћу или у виду пророчанства, говоре како ликови у епу тако и сам певач.

Већ на почетку епа, када говори о изградњи Хеорота, певач каже:

hēah ond hornġēap;	Sele hlifade
lāðan liġes —	heaðowylma bād,
þæt se ecghete	ne wæs hit lenġe þā ġēn
æfter wælnīðe	āþumswēoran
(B, 81–85)	wæcnan scolde.

[Дворана се узвисивала висока и са широким забатима; очекивали су је разорни пламенови, мрска ватра – још није дошло време када ће мржња мачева сродника проистећи из непријатељства.]⁶

Нешто касније, при опису борбе између Беовулфа и Грендела, певач поново истиче да је двор био тако добро саграђен да га нису могли уништити: „*numþe liġes fæþm / swulge on swaþule*“ (B, 781–782) [осим ако би га загрљај ватре прогутало у пламеновима]. Водећи причу, певач непрестано антиципира шта ће се десити, а некада радња превазилази оквире епа, као што је случај са управо поменутиим двором – ми нећемо бити сведоци његовог разарања у пламену као публика, али ћемо са великом извесношћу и вером у оно

⁶ Преводи стихова са староенглеског дело су ауторке текста, а настали су уз консултације постојећег превода на савремени енглески језик (Liuzza 2013) и превода на српски језик (Kovačević 1983). Остали преводи са енглеског језика такође су дело ауторке текста.

што певач говори моћи да закључимо шта ће се заправо догодити.⁷

Певач такође прориче и какав ће бити исход битака у које Беовулф одлази, тј. за прву битку антиципира Беовулфову победу чак три пута:

wīgspēda gewiofu,
frōfor ond fultum,
ðurh ānes cræft
selfes mihtum.
(B, 696–700)

Ac him dryhten forġeaf
Wedera lēodum,
þæt hīe fēond heora
ealle ofercōmon,

[Али, Господ им је дао мрежу победа, људима рода Ведера, утеху и подршку, да победе свог непријатеља у потпуности снагом једнога, његовом самом моћи.]

– þæt wæs yldum cūþ
þæt hīe ne mōste,
se s[c]ynscaþa
(B, 705–707)

þā metod nolde,
under sceadu breġdan –

[...људима је било познато да демонски непријатељ не може да их увуче у сенке, кад бог то не жели...]

þæt hē mā mōste
ðicgean ofer þā niht.
(B, 734–736)

Ne wæs þæt wyrd þā ġēn
manna cynnes

[Али његова судбина је била да не прождере више ниједног од људског рода након те ноћи.]

⁷ Ове антиципације се јављају у облику алузија, које су можда упућивале на добро познате чињенице изворној публици *Беовулфа* (Bonjour 1940: 291).

Насупрот томе, за трећу битку певач чак четири пута указује на то да ће Беовулф умрети и да је то једина битка коју не може добити, наводећи изнова да је то последњи пут да је нешто урадио, али и веома меланхолично најављујући крај и пре почетка битке:

wǣfre ond wælfūs,	Him wæs ġeōmor sefa,
sē ðone gomelan	wyrð unġemete nēah,
sēcēan sǣwle hord,	grētan sceolde,
lif wið liçe;	sundur ġedǣlan
feorh æþelinges	nō þon lange wæs
(B, 2419–2424)	flǣsce bewunden.

[Срце му је било тужно, немирно и спремно за смрт, судбина је била веома близу, која је требало да приступи том старом човеку, да посегне за благом његове душе, расцепи његов живот од тела; живот тог племенитог човека одевало је месо још кратко време.]

Ипак, интересантно је приметити да за другу битку, у којој се бори са Гренделовом мајком, певач остаје изненађујуће нем. Једно од могућих објашњења може се пронаћи у дигресијама које су обилато коришћене у овом епу.⁸

У тренутку када Беовулф са свитом одлази да види траг који је Грендел оставио за собом након битке у којој му је Беовулф нанео смртну рану, скоп пева песму о Беовулфовом подвигу, али такође и о Сигемунду и Херемоду. Сигемунд је змајеборац који је испод сивог камена мачем који је пронашао окачен на зиду убио змаја који се потпуно истопио, а змајево благо је однео на свом броду. Потом се дигресија наставља причом о Херемоду који је његов наследник, али је подлегао греху, није делио благо својим поданицима као што би требало да чини сваки добар краљ и због тога је угрозио читаво

⁸ О важности дигресија као техници која уједињује овај еп в.: Earl 1979; за анализе појединачних дигресија в.: Steadman 1930; Bonjour 1950; Camargo 1981; Leneghan 2009.

краљевство. Нешто мање од хиљаду стихова касније, када Беовулф одлази да се бори са Гренделовом мајком, он проналази мач међу оружјем које се налазило у њеним одајама и убија је.

æfter deaðdæge	Sigemunde gesprong	Geseah ða on searwum	sigeēadig bil,
syþðan wiges heard	dōm unlytel	ealdsweord eotenisc	ecgum þyhtig,
hordes hyrde.	wyrm ācwealde,	wigena weorðmynd;	þæt [wæs] wæpna cyst, –
æþelinges bearn,	Hē under hārne stān,	būton hit wæs mære	ðonne ænig mon oðer
frēcne dæde,	āna genēðde	tō beadulāce	ætberan meahte,
hwæpre him gesældes	nē wæs him Fitela mid;	gōd ond geatolič,	gīganta geweorc.
wræhtlicne wyrm,	ðæt þæt swurd þurhwōd	Hē gefēng þā fetelhilt,	freca Scyldinga
dryhtlic iren;	þæt hit on wealle ætstōd,	hrēoh ond heorogrim,	hringmæl gebrægd
Hæfde āglāca	draca morðre swealt.	aldres orwēna,	yrringa slōh,
þæt hē beāhhordes	elne gegongen	þæt hire wið halse	heard grāpode,
selfes dōme;	brucan mōste	bānhringas bræc;	bil eal þurhwōd
bær on bearm scipes	sæbāt gehlēod,	fægne flæschoman,	hēo on flet gecrong;
Wælses eafera;	beorhte frætwa	sweord wæs swätig,	secg weorce gefeh.
(B, 884–897)	wyrm hāt gemealt.	Lixte se lēoma,	lēoht inne stōd,
		efne swā of hefene	hādre scineð
		rodores candel.	
		(B, 1557–1572)	

[Сигемунд је досегао велику славу након смрти када је, очврснут ратом, убио змаја, чувара блага. Он је, испод сивог камена, принчев син, сām учинио одважно дело, чак ни Фитела није био са њим; ипак, њему је пало у удео да мачем пробурази чудесну змију, који је стајао причврћен на зиду, сјајни мач; змај је умро у том нападу. Застрашујући је стекао својом храброшћу могућност да ужива у таквом благу прстенова какво је желео; напунио је морски чамац, пренео то светло благо у крило брода, син Велса; змија се отопила у својој сопственој врелини.]

[Онда је видео међу оружјем победничку оштрицу, стари мач који су исковали дивови јак на рубовима, славу ратника; то је било најбоље од свих оружја, само што је био већи од било ког који би други човек могао икада понети у жар битке, добар и сјајан, ручни рад дивова. Зграбио је украшени балчак, ратник Скилдинда, груб и неустрашив, извукао је мач украшен прстеновима у очајању за свој живот, замахнуо бесно тако да ју је посекао дубоко на врату, поломио њене прстенове од костију; читава оштрица је пробуразила њено тело осуђено на смрт, она је пала на под; мач је био крвав, човек се радовао свом делу. Светлост је засјала, светлост изнутра, као што небеска свећа сија сјајно на небу.]

Дакле, постоје бројне паралеле које представљају неку врсту антиципације догађаја, јер певач одабраним поједино-стима указује на сличност која постоји између Беовулфа и Сигемунда: на исти начин проналазе спасоносно оружје у борби у коју су се упутили потпуно сами (у Сигемундовом случају није ту ни Фитела, његов нећак, који је увек са њим), а чак је и глагол којим се описује како су поразили своје противнике исти – „*ḍurhwōd*” (Fox 2020: 119) (обележен курзивом у наводу), што је веома карактеристично за све змајеборце.⁹ Начин нестанка поражених непријатеља је веома интересантан, али се чини да он заправо раздваја наше змајеборце – док се Сигемундов змај топи у сопственој врелини, претпостављамо ватре која је била његова покретачка снага, смрт Гренделове мајке доноси изненађујућу светлост. Ту светлост можемо повезати са про-чишћењем извора које доноси победа змајеборца над хтонским противником (углавном змијом или змајем), али се не зна шта се десило са телом Гренделове мајке, осим да је њена крв и Гренделова крв учинила да се мач који је Беовулф користио када се борио са њима отопи:

<i>ḥæt hit eal ġemealt</i>	<i>ḥæt wæs wundra sum</i>
(B, 1607–1608)	<i>īse ġelicost...</i>

[...било је то једно од чуда како се он цео отопио, највише налик на лед...]

Мало је извесно да је исти глагол случајно употребљен у овој дигресији која врви паралелама. Чини се да је мотив топлења само померен, односно рефлектован у другачијим последицама,

⁹ О змајеборачком обрасцу приче видети, између осталог: De Vries 1963; Dumézil 1970; Toporov 1980; Toporov 1986; Elijade 1991; Детелић 1992; Lord 1995; Watkins 1995; Rauer 2000; Лома 2002; Katičić 2008; Самарџија 2008; Радуловић 2011; Митровић 2022.

али је остао исти – убијени непријатељ нестаје у својој врелини, као што хришћани који су сагрешили горе у пакленим мукама, као што ће, последично, и Беовулф и Хеорот горети јер они припадају прошлости коју треба очистити након примања хришћанства. У овом случају је крв као део тих поражених непријатеља учинила да мач нестане, односно да се од ње отопа.

Осим ове дигресије, скоп такође говори и о судбини краљице Хилдебур која је била дата као залог за остваривање мира између зараћених страна, а која је на крају изгубила и мужа и синове, али и браћу, јер рат није могао бити заустављен.¹⁰ Дигресије у својим говорима имају још и Хротгар и насловни јунак. Након повратка у дворца краља Хигелака, Беовулф говори о кћери краља Хротгара, која би требало да буде дата као залог мира, али прориче да ће се рат наставити јер њен будући муж не може заборавити ко му је убио оца, те да тај брак неће моћи да буде гарант мира, баш као у случају краљице Хилдебур (в.: Steadman 1931).

На исти начин прориче и краљ Хротгар, када у својим добропознатим обраћањима Беовулфу говори о важности дарезљивости, настављајући причу о Херемоду коју је нешто мање од хиљаду стихова раније изговорио скоп, упоређујући га директно са Сигемундом, као његовим антиподом. Он каже и да ће Беовулф бити погодан за краља ако се краљу Хигелаку нешто догоди, чиме такође антиципира Хигелакову смрт, што је и сам скоп антиципирао када је Беовулф на поклон добио огрлицу која скопа подсећа на чувену огрлицу Бросингових, а коју је Беовулф поклонио Хигди, Хигелаковој жени, по повратку са двора краља Хротгара.

¹⁰ Мартин Камарго (Martin Camargo) сматра да епизода о краљу Фину има функцију указивања на несувислост принципа крвне освете, те да се оштро контрастира са хришћанским идеалом који тако нешто не дозвољава. Тиме, напомиње овај аутор, певач још једном потцртава колико је важно што се његова публика, која је христијанозована, одделила од овог паганског начина функционисања, те ако није, подсећа их да је потребно да то учине (Camargo 1981: 134).

Pone hring hæfde
 nefa Swertinges
 siðþan hē under seġne
 wælrēaf werede;
 syððan hē for wlenčo
 fæhðe tō Frȳsum.
 eorclanstānas
 rīce þēoden;
 Ġehwearf þā in Francna fæþm
 brēostġewædu,
 Wȳrsan wīġfrecan
 æfter ġūðsceare;
 hrēawic hēoldon.
 (B, 1202–1213)

Higelāc Ġēata,
 nȳhstan siðe,
 sinč ealgode,
 hyne wyrd fornam
 wēan āhsode,
 Hē þā frætwe wæg,
 ofer ȳða ful,
 hē under rande ġecranc.
 feorh cyninges,
 ond se bēah somod.
 wæl rēafeden
 Ġēata lēode

[Хигелак од Геата, Свертингов рођак, имао је ту огрлицу последњи пут када је под барјаком штитио своје благо, бранио оно што су похарали; судбина га је узела када је из поноса отишао да тражи рат, заваду са Фрижанима. Носио је тај украс, драго камење преко таласа пуног пехара (тј. мора), моћни господар; умро је под својим штитом. Онда је тело краља прешло у франачке руке, његови украси са груди и огрлица такође. Слабији ратници су опљачкали лешеве након покоља; Геати су доминирали пољем лешева.]

То није једини пут када се антиципира смрт краља Хигелака, с тим што у овом случају можемо приметити да се даје веома детаљан опис судбине која га очекује. И пре увођења фигуре краља Хигелака ми знамо колико му је дато „у део“, ¹¹ знамо колико ће живети и шта ће све учинити, као да су и сама публика и скоп

¹¹ Ђерђ Нађ (Gregory Nagy) (1986: 134–135) указује на то да се у старогрчком овом фразом указивало на судбинску предодређеност, као и на одрезак меса који је припадао хероју, консеквентно повезаним са култом јунака. Такође се односио и на *moira* које се преводје као 'судбина' или 'одрезак меса'. У веома сличном смислу, пре него што ће умрети, Беовулф

са њом норне које знају колико ће свачији живот трајати. У том смислу можемо говорити о великој сличности која постоји између српске и староенглеске традиције јер је то вероватно онај основни слој на којем почивају – епско пророчанство о пропасти (у случају староенглеског епа је то и једино могуће пророчанство, в.: Kahrl 1972) је оно које се неминовно испуњава, то је судбина која је проречена¹² и не може се мењати јер је свакоме од јунака остављено онолико колико је предодређено (в.: Greenfield 1962: 101). Краљ Хротгар је својим говором упућеним Беовулфу рекао и тачно колико ће година владати пре него што дође до промене која ће довести до пропасти.¹³ Дакле, глас који је резервисан за еп је глас истинитости, глас потпуних сигурности и извесности, он се не може мењати јер би то значило избећи судбину, а то није могуће смртницима, као ни онима који су боговима нешто сличнији (в.: Bonjour 1940: 296). У том светлу се може посматрати и претходно изнета тврдња о сновима у српској епици и коментару који износе саговорници – шта год они рекли, пророчанство се мора испунити и певач је тога потпуно свестан, зато те речи може изговорити и Момчилова љуба.

Последњи сегмент песме носи чак два пророчанства, од којих једно изговара неименовани коњаник и оно се углавном

говори: „Ic on earde bād / mǣlġesceafta...” (B, 2736–2737) [„Дочекао сам време које ми је стављено у део на земљи...”], у значењу судбине.

¹² За детаље о томе на који начин се у овом погледу у староенглеском епу преплићу хришћански и пагански погледи на свет в.: Tietjen 1975; о доминантно хришћанским мотивима, насупрот томе, уп.: Du Bios 1934.

¹³ „Какав је однос између Хротгаровог пророчанства Беовулфове смрти и анализе његових сопствених недаћа? Веза би требало да је јасна: неспособност доброг краља да се носи са чудовиштима не представља никакву мистерију; он је стар човек и слабост која прати његову надоласећу смрт и која га чини неспособним да одбрани народ од Грендела је сама по себи важност приче и доказ о томе чему заправо жели да подучи Беовулфа о пролазности света. Он заправо говори: ”Твоја снага ће избледети, ти ћеш умрети; моја снага је избледела, као што је то јасно предочио Грендел, и ја ћу ускоро умрети”“ (Earl 1979: 94).

обележава као „пророчанство гласника“ (енгл. *The Messenger's Prophecy*), а друго изговара жена над Беовулфовим телом.¹⁴ Гласник остаје неименован, али он са великом сигурношћу говори кроз преко стотину стихова о томе да ће они сви нестати, те да ће се обновити рат који ће све прогутати јер више нема Беовулфа који ће их бранити. Тај мрачни тон, постављен на почетку епа, пружа свој крак до последњих стихова у којима нестаје Беовулфа, али и његових људи и његовог времена под налетима хришћанства које је пагане са њиховим боговима већ у овом епу почело да брише. Након пророчанства неименованог коњаника следи припрема погребне ломаче за Беовулфа, изражава се општа туга због губитка краља, али је једини глас који се изоловано чује глас неименоване жене.

swylċe ġiōmorgyd	(Ġē)at(isc) meowle
(after Bīowulfe	b)undenheorde
(sang) sorgċeariġ,	sæ(id)e (ġe)neah(he)
þæt hīo hyre (here)ġ(eon)gas	hearde ond(r)ēde,
wælfylla wo(r)n,	(w)erudes eġesan,
hȳ[n]ðo ond hæf(t)nȳd.	Neofon rēce swealg.
(B, 3150–3155)	

[...тако је и жалосна геатска жена певала песму жаљења за Беовулфа, подигнуте косе, рекла је искрено да ће са болом страховати од напада, многих покоља, терора легија, понижења и прогнанства. Небеса су прогутала дим.]

¹⁴ Пишући о последњим речима које изговара Беовулф, Џозеф Харис (Joseph Harris) указује на то да постоји схема говора умирућег јунака у старонордијској традицији, ту схему упоређује са староенглеским епом *Беовулф* и проналази међу њима велике сличности. Једини детаљ који уноси разлику је то што пророчанство о пропасти не изговара умирући јунак, него, сматра Харис, оно бива измештено и пренето на неименованог коњаника, Виглафа и жену која изговара тужбалицу, односно нариче, док сам јунак изговара наивне и неоправдано позитивне речи о будућности народа (Harris 1992: 21).

Она је једина која изражава страх и бол, верује да је неумитна пропаст пред њима, то је потврда речи које је неименовани коњаник изговорио. Дакле, жени је поверена улога да изрази своја, али и осећања целе заједнице, она је та која ће пренети речи које други због ограничења наметнутих друштвеним околностима не смеју да изговоре. Пишући о улози жене у античкој Грчкој, Оливија Данам (Olivia Dunham) примећује да су жене биле непожељне, а самим тим и уклоњене са друштвене сцене у којој су учествовали мушкарци, али им је зато било поверено све што је било и вези са религиозношћу, обредима прелаза, почецима и крајевима, као и медијацијом при свим прелазима (Dunham 2014: 18).¹⁵ Занимљиво је приметити, у том контексту, последњу реченицу наведеног цитата – дим Беовулфове погребне ломаче бива прогутан тек након што она изговори своју песму, па се чини да она, заправо, на тај начин посредује у Беовулфом преласку у свет мртвих на један пагански, традиционалан начин. Важно је приметити да је *Беовулф* у том смислу пандан еповима и драмама античке Грчке у којима је женама дат глас у оним ситуацијама у којима оне изражавају бол или су представнице бола (сетићемо се примера краљица Велтео, Хилдебур, Фреавару),¹⁶ те оне једине и вокализују ова осећања од којих мушкарци постају „нервозни, бесни, и ако слушају, промењени“ (Ibid.: 49). Ово би могао бити траг који би потенцијално повезао и српску епику, као и нашу претходну запитаност над тиме зашто певач чешће женама поверава улогу пророчица. Ако су оне везане за транзиционе тачке и имају улогу медијатора, чини се мање упитним зашто су углавном оне и те које

¹⁵ О овом аспекту је доста писано и у српској традицији, в. нпр: Јокић 2011; Пешикан-Лжуштановић 2016; Делић 2019: 303–319; о критици оваквих тумачења из аспекта родних студија в.: Radulović 2002; Radulović 2009.

¹⁶ Иако своју стоичку патњу у овом епу симболички представља и краљ Хретел, Хигелаков отац. Хретелов средњи син, Хетсин, убио је грешком старијег брата, Херебелда, у лову. Према правилу крвне освете, требало је да Хретел убије Хетсина, али није могао то да учини, те се, са тугом у срцу, придружио свом старијем сину (В, 2435–2471).

добијају „поруку“ у сну о променама које ће се десити, те када их изговоре, саговорници их куну, изражавајући на тај начин јако осећање страха у жељи да се преокрене исход сна¹⁷ (Радуловић 2003: 42). Овим античким импулсима свакако можемо поткрепити претпоставку да је основано у пророчанствима тражити везе између удаљених, али ипак знатно блиских традиција него што се то на први поглед могло учинити.

Чињеница да се пророчанства обистињују јесте она нит која повезује два истраживана корпуса. Чак и постојање одклона у српској епској поезији не указује на неверовање, него, као што смо могли видети, управо супротно, на веровање у сан које изазива страх и захтева одговарајуће магијске радње као покушај да се утиче на то да се сан не обистини. Епски тон неминовно укључује и пророчанства, али су то увек пророчанства о пропасти, што би се могло оправдати општим контекстом и изворима настанка епске поезије (в.: Мелетински 2009). Ипак, пророчанства у песмама српске епике не морају да говоре нужно само о пропасти српске, него и турске стране, осветљујући у својој негативности страну која буди наду, те иако говоре о негативном, то негативно не мора бити нужно окренуто ка личном. С друге стране, у интегралном епу певач, као што смо могли видети на неколико издвојених примера, распоређује пророчанства и реминисценције тако да они константно доприносе истицању главне теме. Важно је приметити да постоји само једна антиципација која се односи на нешто позитивно, а то је антиципација Беовулфове победе, што се уклапа у општи оквир према којем је „лајт-мотив поеме... несрећа након радости“, а све алузије су „антиципације тужних догађаја и чак катастрофа“ (Bonjour 1940: 298). Потребно је да се опише цео циклус у којем певач има предзнање о догађајима, било да су они у тренутку успона јунака или у његовом паду.

¹⁷ О формулативним отклањањима рђавог знамења сна говори и Веселин Чајкановић (1994: 214).

Општа слика се исписује меланхоличним тоновима и у српским песмама и у староенглеском епу.

Образац формуле у случају пророчанстава проширен је на схематски начин уланчавања догађаја и њихову општу контекстуализацију, док непостојање снова у староенглеском епу искључује могућност проналажења потенцијалног рефлекса формуле „сан је лажа, а Бог је истина“ или њеног пандана. Ипак, постоје импулси у виду појединачних речи, али и улога које имају појединачни ликови који би могли послужити као индикатор истог формулативног механизма који је на делу како у староенглеском епу тако и у српском корпусу епских песама.

Извори

- Б – Богишић, Валтазар. *Народне њјесме из сѣиаријих највише ѡриморских зайиса*. Београд: Гласник Српског ученог друштва, 1878.
- ЕР – Геземан, Герхард. *Ерланјенски рукоиис сѣиариј срјскохрвајских народних ѡесама*. Сремски Карловци, 1925.
- САНУ II – *Срјске народне ѡјесме из необјављених рукоииса Вука Сѣеф. Караѣића*. Књ. II. Прир. Ж. Младеновић, В. Недић. Београд: САНУ, 1974.
- САНУ III – *Срјске народне ѡјесме из необјављених рукоииса Вука Сѣеф. Караѣића*. Књ. III. Прир. Ж. Младеновић, В. Недић. Београд: САНУ, 1974.
- САНУ IV – *Срјске народне ѡјесме из необјављених рукоииса Вука Сѣеф. Караѣића*. Књ. IV. Прир. Ж. Младеновић, В. Недић. Београд: САНУ, 1974.
- СМ – Милутиновић, Сима Сарајлија. *Пјеванија црнојорска и херцеговачка*. Прир. Д. Аранитовић. Никшић: НИП „Универзитетска ријеч“, 1990.
- СНП I – Караѣић, Вук Стефановић. *Срјске народне ѡјесме*. Књ. I. Сабрана дела. Књ. 4. Прир. В. Недић. Београд: Просвета, 1975.
- СНП II – Караѣић, Вук Стефановић. *Срјске народне ѡјесме*. Књ. II. Сабрана дела. Књ. 5. Прир. Р. Пешић. Београд: Просвета, 1988.

- СНП III – Караџић, Вук Стефановић. *Српске народне њјесме*. Књ. III. Сабрана дела. Књ. 6. Прир. Р. Самарџић. Београд: Просвета, 1988.
- СНП IV – Караџић, Вук Стефановић. *Српске народне њјесме*. Књ. IV. Сабрана дела. Књ. 7. Прир. Љ. Зуковић. Београд: Просвета, 1986.
- СНП VI – Караџић, Вук Стефановић. *Српске народне њјесме*. Књ. VI – 2. државно издање. Прир. Љ. Стојановић. Београд: Државна штампарија, 1935.
- СНП VII – Караџић, Вук Стефановић. *Српске народне њјесме*. Књ. VII – 2. државно издање. Прир. Љ. Стојановић. Београд: Државна штампарија, 1935.
- СНП VIII – Караџић, Вук Стефановић. *Српске народне њјесме*. Књ. VIII – 2. државно издање. Прир. Љ. Стојановић. Београд: Државна штампарија, 1936.
- СНП IX – Караџић, Вук Стефановић. *Српске народне њјесме*. Књ. IX – 2. државно издање. Прир. Љ. Стојановић. Београд: Државна штампарија, 1936.

- Beowulf. Staroengleski junački spev i odlomci junačkih pesama*. Prev. I. Kovačević. Beograd: Narodna knjiga, 1983.
- B – Fulk, Robert D. et al. *Klaeber's Beowulf and The Fight at Finnsburg*. Fourth edition. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 2008.
- Liuzza, Roy M. *Beowulf*. Second edition. Petersborough: Broadview Press, 2013.

Литература

- Геземан, Герхард. „Композициона схема и херојско-епска стилизација“. У: *Студије о јужнословенској народној епџици*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина; Нови Сад: Матица српска, 2002.
- Делић, Лидија. *Змија, а српска. Концептџуализација у усменом фолклору*. Андрићград, Вишеград: Андрићев институт, 2019.
- Детелић, Мирјана. *Миџски џросџор и еџика*. Београд: САНУ, 1992.
- Ђорђевић Белић, Смиљана. *Посџфолклорна еџска хроника: жанр на џраници и џранице жанра*. Београд: Чџгоја Штампa, Институт за књижевност и уметност, 2016.

- Илић, Дејан. „Пророчанство о паду царства у српским и бугарским епским песмама“. *Philological Studies*, 17/1 (2019): 124–146.
- Јокић, Јасмина. „Жена као носилац магијске моћи у календарским ритуалима и поезији“. У: Д. Бошковић (ур.). *Српски језик, књижевност, уметност*. Зборник радова са V међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (29–30. X 2010). Књ. II. *Жене, род, идентитет, књижевност*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, Скупштина града, 2011, 33–44.
- Крстић, Бранислав. „Окултни мотиви у нашим народним песмама“. *Прилози проучавању народне поезије*, I/1 (1934а): 62–70.
- Крстић, Бранислав. „Истовремени снови у нашим народним песмама“. *Прилози проучавању народне поезије*, I/2 (1934б): 184–187.
- Крстић, Бранислав. „Пророчанства о косовском боју“. *Прилози проучавању народне поезије*, VI/1 (1939а): 47–53.
- Крстић, Бранислав. „Коњ као пророчка животиња“. *Прилози проучавању народне поезије*, VI/2 (1939б): 245–251.
- Лома, Александар. *Пракосово: словенски и индоевропски корени српске епике*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2002.
- Мелетински, Јелеазар М. *Увод у историјску епопеју епа и романа*. Београд: Српска књижевна задруга, 2009.
- Митровић, Данијела. „Змајевити јунаци у српској и староенглеској епизи“. *Књижевна историја*, 54/178 (2022): 221–241.
- Путилов, Борис Николаевич. *Фолклор и народная култура*. Санкт-Петербург: Российская академия наук, Музей Антропологии и этнографии им. Петра Великого, 1994.
- Радловић, Немања. „Симболични снови у усменој епизи“. *Књижевна историја*, 35/119 (2003): 25–46.
- Радловић, Немања. „Дрво света. Проблем поетике једноставних облика на примеру једне формулне слике“. У: М. Детелић, С. Самарџија (ур.). *Жива реч: зборник у част проф. др Наде Милошевић-Ђорђевић*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2011, 535–550.
- Самарџија, Снежана. *Биографије епских јунака*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2008.
- Чајкановић, Веселин. *Сјудује из српске религије и фолклора 1, 1910–1924*. Београд: Српска књижевна задруга, 1994.

- Bonjour, Adrien. "The Use of Anticipation in *Beowulf*". *The Review of English Studies*, 16/63 (1940): 290–299.
- Bonjour, Adrien. *The Digression in Beowulf*. Oxford: Basil Blackwell, 1950.
- Camargo, Martin. "The Finn Episode and the Tragedy of Revenge in *Beowulf*". *Studies in Philology*, 78/5 (1981): 120–134.
- De Vries, Jan. *Heroic Song and Heroic Legend*. London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1963.
- Du Bois, Arthur E. "The Unity of *Beowulf*". *PMLA*, 49/2 (1394): 374–405.
- Dunham, Olivia. "Private Speech, Public Pain: The Power of Women's Laments in Ancient Greek Poetry and Tragedy". *CrissCross*, 1/1 (2013): 3–33.
- Dumézil, Georges. *The Destiny of the Warrior*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 1970.
- Earl, James W. "The Necessity of Evil in *Beowulf*". *South Atlantic Bulletin*, 44/1 (1979): 81–98.
- Eljade, Mirča. *Istorija i verovanja religijskih ideja I*. Beograd: Prosveta, 1991.
- Fox, Michael. *Following the Formula in Beowulf, Örvar-Odds saga, and Tolkien*. London: Palgrave Macmillan, 2020.
- Greenfield, Stanley B. "*Beowulf* and Epic Tragedy". *Comparative Literature*, 14/1 (1962): 91–105.
- Harris, Joseph. "Beowulf's Last Words". *Speculum*, 67/1 (1992): 1–32.
- Kahrl, Stanley J. "*Beowulf*: A Tragic Necessity?". *Modern Philology*, 69/3 (1972): 189–198.
- Katičić, Radoslav. *Božanski boj. Tragovima svetih pjesama naše pretkrišćanske starine*. Zagreb: Ibis grafika, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Mošćenska Draga: Katedra Čakavskog sabora općine Mošćenička Draga, 2008.
- Kinney, Clare. "The Needs of the Moment: Poetic Foregrounding as a Narrative Device in *Beowulf*". *Studies in Philology*, 82/3 (1985): 295–314.
- Leneghan, Francis. "The Poetic Purpose of the Offa-Digression in *Beowulf*". *The Review of the English Studies*, 60/246 (2009): 538–560.
- Lord, Albert Bates. *The Singer Resumes the Tale*. Ithaca, New York, London: Cornell University Press, 1995.
- Maticki, Miodrag. „Poreklo narodnog pesništva“. *Književna istorija*, 3/9 (1970): 3–53.
- Moore, Clifford Hershel. "Prophecy in the Ancient Epic". *Harvard Studies in Ancient Philology*, 32 (1921): 99–175.

- Nagy, Gregory. *The Best of the Achaeans. Concepts of the Hero in Archaic Greek Poetry*. Baltimore, London: The Johns Hopkins University Press, 1986.
- Pešikan-Ljuštjanović, Ljiljana. „Žensko telo kao prostor u usmenoj obrednoj lirici“. *Sarajevske sveske* 49–50 (2016): 93–109.
- Radulović, Lidija. „Nečista i neformalno sakralna: sakralni aspekti ambivalentnog odnosa prema ženi u tradicijskoj kulturi Srba“. U: M. Blagojević (prir.). *Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse*. Beograd: Asocijacija za žensku inicijativu, 2002.
- Radulović, Lidija. *Pol/rod i religija: konstrukcija roda u narodnoj religiji Srba*. Beograd: Srpski genealoški centar, Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, 2009.
- Rauer, Christine. *Beowulf and the Dragon: Parallels and Analogues*. Suffolk: D. S. Brewer, 2000.
- Steadman, J. M. Jr. “The Ingeld Episode in *Beowulf*: History or Prophecy?”. *Modern Language Notes*, 45/8 (1930): 522–525.
- Tietjen, Mary C. Wilson. “God, Fate and the Hero of *Beowulf*”. *The Journal of English and Germanic Philology*, 74/2 (1975): 159–171.
- Toporov, Vladimir Nikolayevich. „Badnjak“. *Delo*, XXVI/11–12 (1980): 78–93.
- Toporov, Vladimir Nikolayevich. „Drvo sveta“. *Savremenik*, 9/10 (1986): 250–256.
- Watkins, Calvert. *How to Kill a Dragon. Aspects of Indo-European Poetics*. New York: Oxford University Press, 1995.

Danijela Lekić

PROPHECIES OF DOOM AND EPIC TONE—SOME POSSIBLE PARALLELS BETWEEN SERBIAN AND OLD ENGLISH EPIC POETRY

Summary

Prophecies are integral parts of epic tradition in general. However, their manifestation in individual traditions may differ considerably. The aim of this paper is to try and uncover to what extent it can be claimed that Serbian and Old English epic traditions belong to the same milieu of oral epic poetry sharing a common fundus of motifs and themes.

Prophecies of doom are given from a vantage point of the singer who knows the outcome of the narrated events, yet he and his audience mutually agree to temporarily put what is known aside. Having that in mind, one might ask why prophecies should be seen as important in the first place. Are they an attempted interpretation of the singer who is looking to find the reason why everything unfolded the way it did? If the prophecy is uttered by an important character, does it serve to depict him in a more nuanced way, or, in the case of a less significant figure, does it indicate the general agreement about such a way of thinking looming over everyone like a dark cloud? Finally, are these prophecies in particular in conformity with epic poetry which by default chooses to present historical turning points, thus expressing an even greater sadness because of the impending doom which is merely embodied in the uttered words?

In Serbian epic poetry, prophecies are much more intricate and operate through a whole web of different ways of manifestation: from various occult motifs such as prophetic dreams or symbolical dreams in general and prophetic animals, objects, or prophets themselves in the shape of a more or less significant person, to prophylactic reactions to such dreams and various interpretations of the actions done by animals or people or said by people. Do what one may, they can never evade their fate, and all prophecies come true.

The same is true of the Old English tradition although the Old English scop uses a different method to achieve the same goal—he resorts to digressions, anticipations, and similar phraseology whenever he wishes to establish a connection or prophesize something yet unfulfilled. Serbian and Old English traditions share their attitude towards prophecies, which may indicate the existence of a common tradition as the fertile soil of many individual traditional interpretations.

Keywords: formula theory, compositional motif “prophetic dream”, verse formulas, prophetic animals, anticipations, digressions